

Književna poročila

Ksaver Meško, Mati. Dramatska slika v treh dejanjih. Založila Katoliška bukvarna. V Ljubljani 1914. 8°. 124 str.

Meško je mehka, sanjava duša, ki išče zlasti v zadnjem času povsod ljubezni, velike in tople, a je ne more najti nikjer. Tudi glavna misel njegove „Matere“ je ljubezen in sicer ona do domovine, ki mora vzplamteti v vsakem srcu v tak ogenj, da so vse druge ljubezni v primeru z njo le zublji, ki se ogrevajo ob nji in rede od nje. Kdor izgubi ljubezen do domovine, ta izgubi svojo oporo in tla pod seboj, da pade.

Dejanje se vrši v Strelčevi vili ob večjem trgu na Slovenskem. Gospa Strelčeva, inženirjeva vdova, ima tri lastne otroke Milana, Ivana in Tinko ter rejenko Silvo, s katero pa ravna jo vsi tako, da ne more čutiti, da je najdenka. Milan je umetnik in se je izneveril očetovim in materinim nazorom o dolžnosti glede domovinske ljubezni ter se odtujil domovini. Ivan je dijak, a v časih, „ko je v slavljениh naših zavodih, teh hčerkah tuje, vedno nam pisane matere tako: Vse se sme: Sestanke sme imeti v prvem mraku in v pozni noči s sladkim svojim dekletcem vsak trinajstleten fantiček; pohajati sme vso noč po vseh kavarnah in vseh zakotnih krčmah; in vsak, ki hoče, si sme napiti jetiko in si nakopati druge čedne in nečedne bolezni; z dvanajstimi leti se sme k vsaki gledališčni predstavi, kjer se razkazujejo gole in polgole ženske, vse to se sme; a navduševati se za domovino, za rodno zemljo, za jezik materin, ne, tega se ne sme, to je zločin in greh, ki ne bo odpuščen ne na tem, ne na onem svetu“ (II, 10). Ker se je navduševal za domovino in se udeležil v svojem mladostnem navdušenju neke domorodne demonstracije, je bil izključen iz šole. Obupan in užaljen zapusti domovino in odrine v Ameriko. Silvi postane naenkrat življenje v Strelčevi vili iz nam po večini nerazumljivih vzrokov neznosno, vzbudi se ji zavest, da je hči ceste, in kot taki želja po gozdu, po ciganskem življenju. Pobegniti sklene s ciganom Šandorjem. Ko pride ta ponjo, razodene Silvi Milan svojo ljubezen, po kateri je nekdanja rejenka hrepenela. Zavrnen zakolje zaljubljeni umetnik v svoji strasti Šandorja. Zato mora v ječo, Silva pa izvrši svoj sklep in ubeži k ciganom. Tudi v sliki nastopajoči Križnik, logar trškega grofa, mora iz trga na drugo mesto, ker se je odtujil domovini in sta župnik in gospa Strelčeva proti zakonu Tinke s človekom, ki ne čisla zemlje, ki mu daje vsakdanjega kruha, češ da se more roditi iz takega zakona samo zlo; vsled česar odkloni Tinka Križnika že sama od sebe, dasi mu prizna svojo ljubezen. Tako ostanejo izmed oseb dramske slike v prejšnjem krogu samo še župnik kot propovednik domovinske ljubezni in zvest svetovalec Strelčeve družine ter gospa Strelčeva s Tinko. Obe trpita omenjene življenske udarce s tiho vdanostjo, a medtem ko je pri prvi kot izkušeni ženski in materi to razumljivo, je Tinka na vsak način premladostna mučenica s prevelikim Marijinim sijajem.

Meško bi bil rad domovini Mesija in iz ljubezni do nje je napisal svojo dramsko sliko. Da bi izrazil svojo vzvišeno misel v obliki drame, si je izbral omenjene osebe. Te je rodila torej vodilna misel, ki ni vzrasla v kaki v drami nastopajoči osebi, ampak v pisatelju samem, ki govori iz vseh oseb. Zato so osebe epizodne, bolj ali manj kratkega življenja, glavna misel jih po potrebi privaja na

oder in odvaja z njega. Zato mislijo tudi mlade osebe pretežke, premučne misli, starejše so pa premalo trdne in brez prave avtoritete. Mladi se niti ljubiti ne upajo prav. Od župnika in Strelčeve ponavljana trditev o zli usodi domovini odtujivših se oseb jih tišči k tlor in zabranjuje tem in onim naravni razvoj misli. V tehničnem oziru je Meškova slika zmes realistične in romantične struje z vsemi starimi rekviziti (v viharji noči se vračajo nesrečneži drug za drugim pod domači krov i.t.d.). Dvogovor je zlasti v prvi polovici skoro brez izjeme dolgočasen in predoktrinaren, šele v drugi polovici oživi. Namen, ki ga je imel Meško s svojo sliko, bi bil dosegel veliko lepše, ako bi nam bil podal kos tragedije, ki se odigrava pred njegovimi očmi na Koroškem. To bi bila tragedija tudi v slučaju, da bi je nam ne ponudil v obliki drame. Oprostiti pa bi se moral svoje sanjivosti in vseh političnih in stanovskih oziror. Okovi so najtežji za umetnika.

Florijan Golar, Kmečke povesti. Knjižnica „Slovenskega ilustriranega tednika“. III. zvezek. Založila „Zadružna tiskarna“ v Krškem. V Ljubljani 1914. 80. 193 str.

Florijan Golar nam je podaril novo knjigo, ki jo bomo čitali vselej, kadar nas bo žejalo po sočni preprostosti, mirni naravnosti in dobri volji. Sedem črtic, povestic, pravljic, ali kako bi jih imenovali, vsebuje in ena je bolj bogata od druge, polna bujne vsebine. Koliko spominor iz otroških let je nanizanih v venček; že davno pozabljeno vstaja vnovič pred nami, napol zabrisano se osveži znova. S samim „Lovcem Klemenom“ se srečamo, ki je v obupu, ker so mu prodali še konja, gnan od lovske strasti in v trdni preveri, da mu bodo v bodoče srne in zajci sami tekali pred puško, nameril puško proti samemu Bogu, ki je visel na križu pod hrastom sredi polja. Kazen mu ni izostala: sam hudič ga je gonil na divjem lovu, ki sta ga doživela kmet Štefan in tkalec Peter. In mimogrede slišimo o kmetu Kordi s Posavja, ki je hodil s sekiro, ki mu jo je zasadil hudič med divjim lovom v pleča, po svetih Višarjih. — Groza nas obhaja pri povesti o „Alenčici in zmaju“: kaj bo z lepim dekletom, ki tako srčno ljubi svojega Pavleta, ko bo stopila v studenec k zmaju? Tresemo se in lasje se nam ježe ob misli, da je izgubljena; ali že je skočil njen fant za njo v tolmun. In na zimo sta se poročila bahato in košato, kakor se spodobi. — In kdaj smo že čuli „o hudem kovaču“? Velik je bil in silen, pa dobrega srca in duše; vdovec je bil in majčkeno punčko je zibal, ko matere ni bilo doma. Neroden pa je bil tako, da ji je pozabil dati jesti in piti. Punčka je močno jokala in se ni dala vtolažiti; hudo mu je bilo zato in nobena druga razlaga mu ni ostala, kakor da je uročena. Kje je tista baba, ki jo je urekla? Zmel in zdrobil jo bo. In že je na materin nasvet pristavljen lonec z vodo in tri slamnate bilke iz zibeli plavajo v njej; kadar bo voda zavrela, takrat bo prišla. Tedaj pa se je zgodilo, da je prišla po cesti naravnost proti kovačnici mati njegove nove neveste, zaljubljene Minice. Koliko je bilo samozatajevanje in premagovanje njegovo; kajti rad jo je imel, a jo je moral vseeno nabiti! In koliko je bilo truda, da so se mati potolažili, da se je dosegla sprava in je hudi kovač stopil v zakonski jarem svoje Minice. — Začudimo se, kako je bilo mogoče, da sta se lepa „Katrica in hudič“ ljubila? S svojim fantom se je sprla Katrica, vdovca Beloglavca je napodila in tistikrat se je zaljubila v samega hudiča, ki je bil zal fant in strašno zaljubljen. Kako se tresemo za njeno nedolžnost in že bi bilo kmalu prepozno, da ni cerkovnik Matija sredi noči, preganjan od živalic in vsled bliskanja hudičevih kopit v mislih, da se dela dan, potegnil za premili zvon svetega Andreja. — „Dve nevesti“ je imel Zrinjčev Andrejko, pastirico Mirtovo Tončko in zakleto grajsko gospodično, ki

„Ljubljanski zvon“ XXXIV. 1914. 12.

37

se mu je pokazala med pašo v podobi velike kače s srebrno krono na glavi. Ko je Andrejko dorastel, se ni več zmenil za grajsko in zato je morala Mirtova Tončka še na poročni dan umreti. Princezinje pa še tristo let ne bo nihče rešil. — Lepo, da ne more biti lepše je popisana „Pastirska ljubezen“ Metke in Janezka, ki sta se visoko na planini v cerkvi svetega Matevža in v krogu svojih ovčic tako presrečno ljubila, da je imel sam svetnik veliko dopadenje nad njima. Jeseni, ko sta gnala v dolino vsak na drugo stran, sta se zmenila, da pride Metka o Božiču v Janezkovo faro k maši. Ali bilo je ni ne o Božiču, ne o Veliki noči, in ko je prignal spomladi Janezek na planino, je pasel tam star dedec, ki je povedal, da je Metka o Božiču umrla. Tedaj je planil Janezek v cerkvo in po lestvici v zvonik ter zazvonil kakor prejšnje čase. Obilo romantike in vendar kal realizma!

Vse te zgodbe so nekako resnično neresnične, a tudi v vsej svoji namišljenosti globoko občutene. Lirika sili povsod na dan in zlasti, koder opisuje Golar naravo, se pozna, da se je trudil potlačiti jo s silo, kar se mu pa ne posreči zmerom. Ljubezni, posebno otroške ljubezni, pa tako ljubko še ni naslikal zlepa kdo.

„V Leščevju“ je črtica, ki spada sicer pod široki naslov „Kmečke povesti“, a je v vseh ozirih na čisto drugi podlagi zasnovano delo, donesek k psihologiji naravnega in nezavednega zločinca — otroka. Desetletni deček Ajko sklene v užaljenem ponosu, ker je oče namesto njega, kakor prej zmerom, vzel s seboj v gostilno prvič mlajšo sestro Špelico, da se mora strašno maščevati. Kakor same od sebe mu padejo v oči strupene jagode, ki jih da Špelici jesti. Krasno je slikano premišljevanje, kaj bi ji storil, da bi umrla in okrutnost dečkova, ki še celo v trenutkih, ko vleče svojo onemoglo sestro med gromom in nevihto domov, ne more premagati strasti, da je ne bi neusmiljeno sunil. Golar je pogledal globoko v otroško dušo in tudi mnogo videl.

Velika naslada cele knjige je bogata zakladnica Golarjevega jezika. Zlasti v izbiri priimkov se lahko spoprime s komerkoli. Glavna vrednost knjige bo pač ta, da jo z istim užitkom lahko čitata inteligent in preprost človek. Drugod bi mu jo odtehtali z zlatom, pri nas so jo morda samo z — bakrom.

Felicijan.

Meško Ksaver, Mladim srcem. Drugi zvezek. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu. 1914. 80. 96 str.

Šestero črtic, deloma že znanih, je zbranih v tej knjigi. Kaj pravi v njih Meško mladim srcem?

„Videl je srečo“, pravi avtor v prvi črtici; to je bila 14letna deklita ob lilijah na gredi, nedolžnost. — Blejsko jezero je nastalo iz solz, ki sta jih jokali nesrečna mati izgubljenega sina in pa Mati Božja iz sočutja do nje. Bilo je to takrat, ko se je v naših krajih pač že razširilo krščanstvo, a se je marsikdo izgubil nazaj v poganstvo; tako tudi zli sin one matere, ogljarke na skali današnjega Blejskega gradu. Motiv spominja na nastanek Skaderskega jezera, kakor ga prikazuje narodna pesem. — „Moji mali“ so nekateri učenci in učenke, zlasti originali med njimi. Včasih bi človek kar odbežal iz šole od silne nervoznosti in vendar blagoslavlja razposajence. — S sosedovim Petrčkom je avtor nekaj stavljal ob potoku mline, delal klopote, se veselil Velike noči itd., a Petrček je umrl; v spominu nanj gleda svojo lastno mladost. — Petelin in gosak, junaka sosednjih dvorišč. Resnična zgodba o sosedih, ki se prepirajo radi petelinov in jih maščujejo na gosakih. Najrealističnejša je ta-le zadnja črtica; verno je posneta po življenju. Avtor zajema tu iz spominov svoje otroške dobe, ki jo je prebil v Slovenskih goricah.

Na nje spominjajo imena tamošnjih narodovih jedi, kakor je pač tudi „Petrček“ zares živel v njegovi domovini. — In sodba o knjigi poprek? Slike, kakor je prva, otrok sam ne bo čital z zanimanjem, ker nedolžnosti še ne vidi — kot objekta pred seboj. To je kardinalna zmeta mnogih mladinskih pisateljev, da stavijo nekatere svoje objekte otrokom pred oči, dasi otroci onih dejstev še ne morejo videti. Vobče pa je reči, da je ta drugi zvezek Meškovih mladinskih spisov epičnejši in zato primernejši, nego je bil prvi. Seveda je pri Mešku stvar taka: če pusti avtor svojo liriko, izgubi tudi poezijo, to čutimo pri tej knjigi. Seveda s tem ni rečeno, da bi otroci knjige ne jemali radi v roke. Segali bodo po njej tem rajši, ker jo krasi precejšnje število slik. Le oglej si na pr. sliko na str. 16, kako „prijatelja stavita mline“, ali sliko na str. 25, kako stric kovač pripoveduje bajke, ali „Lekseja ob prepadu“ str. 69. Ne vem, če bo slika „Petelin filozofira“ (str. 75) pomagala mladim čitateljem razumeti njegove besede o „drugih bitjih njegove vrste“ in o racah, ki so „šele na prvotni stopinji razvoja“. Za odrasle je petelin — filozof vsekakor originalen pojav.

Nik. Voznik.

Slovenske večernice. 68. zvezek. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu. 1914. 80. 160 str.

Glavno besedo ima Kostanjevec, začetek in konec, uvodno in zaključno povest. Njegovo „Novo življenje“ je povest, ki naj bi predočila ljudstvu potrebo in pomen dobre šole z dobrim učiteljem, posojilnice, mlatilnice in podobnega. Ohenem je povest, v katere pripisu se pisatelj nekako opravičuje pred bralci: oprostite, da moj junak ni poginil klavrne smrti, ampak pregnal lenobo in se vzdignil k novemu življenju dela. Gospod pisatelj sam se je pri svojem pisanju seveda skrbno ogibal vsake „novotarije“ z blagim namenom, le drugim koristiti in — tudi to je nekaj, „Gozdarjevi spomini“ pa so konglomerat različnih dogodkov, brez posebno tesnih stikov. Zgodovina poštene, dobre hribovske vasi, zaverovane v svojega učitelja in župnika, brez vsake gostilne in brez hrepenenja po dolinskem pohujšanem svetu, ki se je čez noč spremenila v kraj cvetoče industrije, pijanstva in skratka vsega — hudega. In vse to se je posrečilo enemu samemu človeku, ki se mu nazadnje ne da ničesar drugega očitati, nego zdrav egoizem. Pisatelj se menda drži pregovora: namen posvečuje sredstva, zato z mirno dušo — poleg mnogo drugih primerov — meščanstvu očita najhujše. Na mnogih mestih smrdi kar po hujskariji. Ne vem, če si bo družba na ta način „morda pridobila novih čitateljev.“

Dr. Iva Česnika „Kristus“ je črtica iz umetniškega življenja. Ako bi bil čas dejanja za par stoletij nazaj pomaknjen, bi ji ne bilo ničesar podtikati, tako pa nas neprijetno dirne, ko slikar Angelo „smukne v kupé drugega razreda in udobno sede na mehko klop.“ — Pri Ksaverju Mešku bi naj židovstvo v srednjem Štajerju predstavljalo tudi nekake kobilice za slovensko ljudstvo, ki jih pa Bog strahovito kaznuje. V izražanju tihe žalosti je v Mešku precej mojstra in tudi splošna stvar ni slabo pisana. — Pavel Perko se strogo drži svoje teorije: za senco greha neizprosna kazen; zato se mora njegovemu „Goljufu“, ki pravzaprav niti goljuf ni, zmešati med gromom in bliskom in brez vsake prepričljive motivacije in samoumevno mora tudi umreti. Zakrknjenemu grešniku, ki ves svoj živ dan ne premišljuje drugega, kakor kako bi grešil, ne pride vest pri najmanjšem do živega. — Dr. M. Dolenc „Pravdarska strast — gotova propast“ je povest, ki naj ustavi marsikoga, na poti, ki vodi, če že ne v kaznilnico, pa v gotovo nesrečo in pogubo“, precej zadušljivo pisana. — Od poetov naletimo samo na Josipa Lovrenčica. Ni samo suho zlato, pa vendar tudi ktero zrnje vmes. Prvačijo pač „Litavski motivi“ in

„Vipavska romanca“; ali zdi se nam, da nam je zvenelo pred nedavnim že nekaj podobnega po ušesih. „Zahvalnemu psalmu“, poeziji v prozi, pa manjka svetega zanosa.

Felicijan.

Koledar (Vestnik) XXIX. šolske Družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani za navadno leto 1915. Izdalo in založilo vodstvo V Ljubljani, 1914. 80. 174 + oglasi. Cena 1 K 20 v.

Poleg običajnega koledarja čitamo življenjepisa družbinih dobrotnikov Frana Babiča in župnika Škrjanca. — „Turška pravica“, ki se je delila nesrečni raji dolgih 400 let, nam pripoveduje par zanimivih spominov iz dobe okupacije Bosne in Hercegovine. — J. V. Suhorskega bogata zbirka slovanskih osebnih, moških in ženskih imen zasluži pozornost. — V „Vestniku“ nam podaja družba podrobno sestavljeno bilanco o njeni imovini in pregled o delovanju podružnic. Proračun za l. 1915 bodi vsakemu rodoljubi posebno priporočen.

Rocznik slawistyczny, wydawany przez Jana Łosia, Kazimierza Nitscha i Jana Rozwadowskiego Kraków, 1913. V. 80. IV + 342 str. 8 K.

Ta letnik glasila poljske slavistike bo pred vsem zanimal tiste, ki se bavijo z vprašanjem o slovanski pradomovini in kar je s tem v zvezi, z odnošaji slovansko-baltskimi, slovansko-finskimi. Slavist Šahmatov išče prvotna bivališča Slovanov ob Dvini in Njemenu tako, da bi bili Balti prvotno južno od njih, ter smatra Tacitove Venete za Kelte. Kazimir Buga in Jan Rozwadowski se temu mnenju in njega dokazilom upirata. Nas tu zanimajo le posameznosti; na pr. keltskega izvora je pač ime reke Visle, baltskega pa ime rečice Ilije = nemški Eilau (prim. slov. il, ilovica), „Visla“ utegne biti od korena „veis-“ = teči ter v zvezi s pruskim imenom Weyssen in s poljskim „Vysoka“ (reka v guberniji Suvalki). „Beskide“ v Karpatih je pa najbrž tolmačiti z nemško besedo „Bescheid“ = Trennung, Abmachung; prim. Wasser-scheide! — Zelo obsežen je kritični del letnika; ocenja se Brochova „Slovanska fonetika“, drugo izdanje Vondrákove „Altkirchen-slawische Grammatik“, Jagićeva „Entstehungsgeschichte“ itd. Maks Vasmer posveča „Kritisches und Antikritisches zur neueren slawischen Etymologie“. Po teh izvajanjih je „gord“ postal „grad“ šele potem, ko so se Slovani razširili po Balkanu in po današnji Avstriji; zato se v teh pokrajinah tuja imena krajev še metatezirajo, kakor: Arsia = Raša, Veldes = Bled, Carnia = Kranj, Spalatum = Splet, Sirmium = Srem. Glede etimologije besede „Nemec“ od „nem“ se naglaša, da neizobraženi ljudje vsakega naroda vedno jako glasno govore s tujci, ki niso zmožni njih jezika, in da jih imenujejo „neme“, če kljub temu ne dobe odgovora. To izkustvo ima Vasmer s svojih potovanj po Grškem in Albaniji. Prof. Vondrák tolmači poljsko obliko „dziś“ = danes, Mikko la pa poljsko besedo „kobieta“ = žena od „kob“ = duša, oseba. — V tretjem, bibliografskem delu je pregled slavističnih spisov pri vseh slovanskih narodih iz l. 1912. Slovenski del je oskrbel dr. Janko Šlebinger.

Dr. Fr. Ilešič.

